

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний — то Циганське Слово...
Лекса Мануш

№ 16 (121)

СЕРЕДА,
28 ВЕРЕСНЯ 2005 РОКУ

РОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

ФЕСТИВАЛІ

"БРАВИСІМО, ІГОРЕ КРИКУНОВ!"

Микола Лекарев

Сарз рамэнгэ
Бахт, зор, саяткызи!

Баро
Нльк

Всем читателям
жесты „Романи Яг“
Мелко добра и спасибо!

Баро
Нльк

■ Уже шість років поспіль у вересні в Києві проходить Міжнародний фестиваль ромського мистецтва "Амала" ("Друзі").

Нинішнього року він відбувся на великій сцені Національного Палацу мистецтв "Україна". Яблуку не було де впасти через величезну кількість глядачів, шанувальників ромського мистецтва - як ромів, так і неромів. Тут зібралася еліта ромського руху, представники ромських громад з усієї України.

А подивитися було на що. Організатори фестивалю - Державний циганський музично-драматичний театр "Романс" та ромське національно-культурне об'єднання "Амала" на чолі з президентом фестивалю заслуженим артистом України, лауреатом багатьох міжнародних премій Ігорем Крикуновим зібрали на святі зіркові ромські колективи, окремих виконавців з України, Польщі, Македонії, Норвегії та Росії. Україну представляли театр "Романс", дитячий ансамбль "Міро Іло", ансамбль "Сінгарела", солісти Петро Чорний, Леонід Сандуленко, Діма Клімашенко та інші.

Спеціальним гостем фестивалю був сімейний оркестр Агушевих (Македонія), який виконав ряд відомих творів в фільмів режисера Еміра Кустуріці (цей оркестр озвучував його кінотвірчки). Родзинкою свята були головні герої популярного телесеріалу "Кармеліта": Баро - народний артист Росії Микола Лекарев, Ру-

біна - Ірена Морозова та Міро - Олександр Суворов.

Відкрив фестиваль голова Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Геннадій Удовенко. Він зачитав лист від голови

Верховної Ради Володимира Литвина, де, зокрема, було сказано: "В незалежній Україні відбувається ренесанс, відродження ромської культури. І це, здебільшого, завдяки величезному ентузіазму Ігора Крикунова. 12 квітня ц.р. уперше в історії України були проведені Комітетські слухання з проблем ромів. Було зібрано понад 400 учасників, які вели відверту розмову про те, як допомогти ромам. На слуханнях своїм баченням вирішення проблем поділилися майже всі, хто попросив слова. Результатом Комітетських слухань стала відповідна Резолюція, яка була направлена в Кабінет Міністрів".

(Продовження на стор.4)

Учасники сімейного оркестру Агушевих (Македонія).

ВІДПОВІДЬ ВІД ГЕННАДІЯ УДОВЕНКА

Є ВОРБА КГАТАРО ГЕННАДІЙ УДОВЕНКО

■ 25 травня ц.р. "Романі Яг" опублікувала звернення голови Золотоніської громадської організації - об'єднання циган "Аме Рома", представника Європейського центру з прав ромів, письменника Володимира Миколайовича Бамбули "Виборюємо свої права".

Звернення адресувалося голові Комітету Верховної Ради України у справах людини, національних меншин та міжнародних відносин Геннадію Йосиповичу Удовенку.

Володимир Бамбула був присутній на Комітетських слуханнях "Про становище ромів в Україні", які ініціював Геннадій Удовенко. На жаль, лідер ромського руху Черкащини, представник Європейського центру з прав ромів не мав змоги виступити на слуханнях зі своїми пропозиціями, які сприяли б налагодженню добробуту, рівних прав та свобод представникам ромського народу в Україні, тому і виклав їх у своєму зверненні безпосередньо до голови Комітету Верховної Ради України.

Найважливішими з них були такі.

Внести поправку до Закону "Про вибори", за якою роми мали б право на з'їзді ромських організацій України, під патронатом ромського громадського президента та уповноваженого Верховної Ради, самі обирати двох представників від ромів-депутатів для роботи у Верховній Раді України (таким же чином в обласних та районних державних адміністраціях).

Для поліпшення нагляду за діяльністю міліцейських установ та інших правоохоронних структур при кожній облдержадміністрації або прокуратурі "створити комітети з прав людини працівникам, яким надати право в будь-який час дня і ночі виїздити для перевірок умов утримання затриманих міліцією та виявлення фактів побиття і незаконного затримання підозрюваних".

Розглянути питання в Комітеті та відповідних міністерствах про надання ромським громадам та окремим ромам довгострокових низькопроцентних кредитів, що дасть можливість створювати фермерські господарства, поліпшити умови життя ромів і таким чином зменшити серед них безробіття.

Розглянути також питання про надання короткострокових кредитів окремим бідним ромам для організації ринкової торгівлі.

Днями на ім'я шеф-редактора нашої газети Аладара Адама надійшла відповідь із Верховної Ради України - від голови Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин Геннадія Удовенка. Публікуємо цей лист разом із відповіддю Г.Удовенка нашому автору - активному діячу ромського руху й письменнику зі Золотоноші Черкаської області Володимирові Бамбулі.

(Продовження на стор.2)

РОМ-ПРЕС

Цікаві подорожці майбутнього весілля дочки Тимошенко

2 жовтня відбудеться весілля дочки українського экс-прем'єра Юлії Тимошенко Євгенії та англійського рокера Шона Карра. Сукні нареченої та майбутньої тещі будуть білими і фірмовими.

"Міжнародна амністія" візвітувала стосовно України

Міжнародна правозахисна організація "Міжнародна амністія" підготувала звіт, в якому наголошується, що в Україні все ще поширена практика тортур і жорстокого ставлення до арештованих з боку міліції.

У Вінниці школярів вчать ритися у смітті

У вінницьких школах введені уроки зі сортування сміття в домашніх умовах. Спеціальні буклети для вивчення властивостей сміття і того, як правильно його сортувати, підготовлені за сприяння Вінницької міської адміністрації.

В Донецьку водопровід засипало ковбасою

Недавно один із водопровідних колодязів КП "Донецькоміськводоканал" в Будьонівському районі Донецька виявився засипаним ковбасою. Версій того, що сталося, - чимало.

З'являться музей банківської техніки

Музей старої банківської техніки незабаром відкриється в одному з банків Тернополя. У музеї експонуватимуться арифмометри (механічні попередники калькуляторів), старі друкарські машинки, інші прилади, які використовувалися в минулому столітті.

Реорганізовано Держфонд сприяння молодіжному будівництву

Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву реорганізовано в державну спеціальну фінансову установу "Державний фонд сприяння молодіжному будівництву". Та чи допоможе це молоді щодо вирішення однієї з найбільш гострих проблем?

В автобусах перевірятимуть підозрілий багаж

Через те, що останнім часом у світі почастилися терористичні акти на транспорті, Міністерство транспорту і зв'язку України також посилює контроль. Спеціальною службою багаж, який викличе підозру, буде перевірятися.

Сім'ю виселяють

Місцевий суд м.Корвіна (Північна Моравія, Чехія) виніс постанову про виселення ромської сім'ї - біженців із Румунії - у складі з 6 осіб. Родина проживала в готелі, який придбала міська адміністрація з наміром побудувати на цьому місці багатопверховий будинок. Натомість міській адміністрації нема чого запропонувати ромській сім'ї для проживання.

Зустріч посла

Посол США в Словаччині Рудольфо Веллі зустрівся з трьома представниками ромської громади М.Пряшева (східна Словаччина), де навісні минулого року мали місце заворушення.

У ході зустрічі були обговорені проблеми ромської громади та їхня участь у громадському житті.

Хоча посол Рудольфо Веллі працює в Словаччині всього кілька тижнів, він уже вивчив ситуацію з ромами. А тому і поставив питання про неприпустимість побудови навколо ромського поселення в Пряшеві стіни, яка би відгороджувала населення міста від ромського табору, що заплановано місцевою владою. Він зустрівся також із представниками пражської міської адміністрації і розповів про подібні випадки в його країні і ті негативні наслідки, які виникли після цього.

Посол порекомендував вирішувати наболілі питання шляхом переговорів, взаєморозуміння та взаємодії між ромською на неромською громадами.

Громадськість стурбована

Нещодавно в Брюсселі пройшли альтернативні слухання з дотримання прав людини в Росії. Це слухання були організовані неурядовою організацією "Європейський ромський інформаційний офіс (ERIO), виконуючим обов'язки директора якого є Іван Іванов.

Незважаючи на те, що ERIO в основному приділяє увагу ромським проблемам у рамках Євросоюзу і Балкан, захисники прав людини занепокоєні станом дотримання прав і свобод ромів у Росії. Іван Іванов навів приклади деяких серйозних випадків порушення прав ромів.

Адміністрацію оштрафовано

Міська адміністрація м.Меркурія К'юїк (південна Трансильванія) оштрафована на 4 тисячі лей (понад 1100 євро) Національною радою проти дискримінації за виселення ромської общини за територію міста.

В бараках, у які були вселені роми, розташовані біля водоочищувальної станції, у місцевості з високим рівнем ризику інфекції. Незважаючи на те, що 80 вселеним ромам обіцяли, що вони пробудуть там лише три місяці, вони прожили в бараках понад рік.

Рада вирішила, що примусове виселення було серйозним порушенням прав людини та недискримінаційних принципів.

У Києві відбудеться Конгрес УЕФА

У 2008 році в Києві пройде Конгрес УЕФА. Таке рішення ухвалене на засіданні виконавчого комітету Європейського футбольного союзу, яке відбулося в Римі, повідомляє Федерація футболу України.

ВІДЛЕТІЛА У ВІЧНІСТЬ ГУРАЙЛАС ПРЕ КАВЕР ЛУМА

■ 8 вересня світ облетіла сумна звістка про трагічну смерть у автокатастрофі Мілени Губшманової - лінгвіста, ромолога та фольклориста. 72-річна професор Карлового університету м. Праги була одним із провідних експертів ромської культури та мови.

Хоч була Мілена Губшманова не ромкою за походженням, більшу частину свого життя вона присвятила допомозі ромському народу та вивченню його мови, культури, традицій. Ромські активісти неодноразово підкреслювали, що ця тендітна жінка допомагала ромам віднайти гідність у своїй нації, культурі та історії. У колишній Чехословаччині, де Губшманова жила та працювала, ворожість до 750-тисячного ромського населення була дуже гострою. За часів комуністичного режиму, коли влада намагалася знищити ромські громади, їхню мову та навіть примусово стерилізувала жінок, Мілена була однією з небагатьох представниць неромського населення, які намагалися зберегти ромську культуру. Вона народилася у столиці колишньої Чехословаччини у сім'ї службовців і вперше зацікавилася ромською мовою після закінчення факультету індології Карлового університету м.Праги, де штудувала мови урду, хінді та бенгальську. В Моравії, де М.Губшманова працювала у студентській бригаді, вона ввійшла в тісний контакт з ромською місцевою громадою і несподівано для себе відкрила той факт, що розуміє ромську мову, і більшість слів є схожими на мову хінді. "Я вивчала мову хінді, але за комуністичного режиму було неможливим поїхати до Індії,

отже, замість цього я відкрила Індію для себе тут, у Чехословаччині", - говорила Мілена. І все своє життя присвятила вивченню ромських культур, мови та традицій. Вчена намагалася сприяти кращому розумінню ромської культури у суспільстві. Через те, що ромська мова не була кодифікована, Мілена оволодівала нею у безпосередньому спілкуванні з її носіями, для яких вона стала близьким другом.

Довгий час М.Губшманова проживала у бідних поселеннях на сході Словаччини та півночі Богемії, записуючи ромські мови, пісні, приказки, фольклор та казки у записник і на плівку. Вона оволоділа багатьма діалектами ромської мови, які були поширені не тільки у Чехії та Словаччині, а й у Албанії, Іспанії та Аргентині, Україні. Після "оксамито-

вої революції" та встановлення ліберальнішої атмосфери у країні, Мілена в 1968 році заснувала Ромський союз і доклала для цього неабияких зусиль, а також стала співредактором ромськомовного журналу, який був хорошим

початком для подолання неграмотності серед ромів. Ця неперборна активістка була головним ініціатором відкриття в 1991 році факультету ромології при Карловому університеті у Празі і очолювала цей відділ до самої смерті. Мілена Губшманова запрошувала простих ромів, які не мали можливості вступити до університету через дискримінацію у системі освіти Чехії, відвідувати її класи, де роми мали змогу вивчати свої історії та культуру. Вона боролася за справедливе суспільство без упередженого ставлення до будь-якої національної меншини. Вона багато друкувалася, видавала книги, стала співатором першого чесько-ромського словника. До останнього дня редагувала унікальне видання - збірник ромських досліджень "Romano dzaniben".

У 1995 році пані Губшманова побувала і в Закарпатті, де провела кілька уроків з ромської мови в Ужгородській ЗОШ І-ІІ ст. № 14.

Мілена Губшманова була надзвичайно освіченою, чуйною, гуманною, щедрою, скромною та енергійною жінкою, яка любила людей і яку роми любили та любитимуть завжди. Такою вона залишиться назавжди у серцях тих, хто знав цю благородну людину, а її визначне ім'я навіки увійде в історію як ромського суспільства, так і всього людства.

Редколегія

ВІДПОВІДЬ ВІД ГЕННАДІЯ УДОВЕНКА

Є ВОРБА КІТАРО ГЕННАДІЙ УДОВЕНКО

м.Ужгород
вул.Дунаєвського,18
шеф-редактору газети
"Романі Яг"
Аладару Адаму

Шановний пане Аладаре!

У дев'ятому номері Вашої газети від 25 травня цього року був опублікований лист голови Золотоніської громадської організації - общини циган "Аме Рома", представника Європейського центру прав ромів В.М.Бамбулі. Зазначений лист адресувався мені.

У зв'язку з тим, що в листі порушувалися питання, актуальні для всієї ромської спільноти, і він фактично був відкритим, прошу опублікувати на сторінках газети мою відповідь автору. Сподіваюся, що читачам буде цікаво з нею познайомитись.

З повагою,

голова Комітету
Верховної Ради України з
питань прав людини,
національних меншин
і міжнародних відносин
Г.Удовенко

Голові Золотоніської громадської організації - общини циган "Аме Рома", представнику Європейського центру прав ромів В.М.Бамбулі

Шановний Володимире Михайловичу!

В Комітеті уважно розглянуто Ваше звернення. Оскільки воно було опубліковане на шпальтах газети "Романі Яг", то відповідь подаємо аналогічним чином. Тим більш, порушені Вами питання є актуальними для всієї ромської спільноти.

Я був ініціатором проведення Комітетських слухань "Про становище ромів в Україні". Мета, яку ми ставили перед собою, - привернути увагу суспільства, органів державної влади до проблем, що існують у ромської меншини в Україні.

Це були перші в історії незалежної України слухання щодо становища ромів. Проект ухвалених Рекомендацій широко обговорювався в ромських громадських організаціях. Всі висловлені побажання і пропозиції були максимально враховані.

На своєму засіданні Комітет затвердив Рекомендації слухань. Ми надіслали їх для реагування вищим посадовим особам держави та у всі державні інституції, яким вони були адресовані.

Переконані, що підняття цілого пласту проблем щодо становища ромів в Україні активізує діяльність органів влади у напрямі їхнього вирішення. Це лише початок складної та коліткої роботи, до якої мають долучитися всі гілки влади та громадські організації ромів.

Комітет у рамках парламентського контролю планує розглянути питання про від виконання вищезазначених Рекомендацій.

Сподіваємося на подальшу співпрацю.

З повагою,

голова Комітету
Г.Удовенко

НАРАДИ

ПРОБЛЕМИ МОГЛО Й НЕ БУТИ

ПРОБЛЕМИ САВЕ ЧИ АВІЛОБІ

Днями відбулася нарада, яку проводив перший заступник голови Закарпатської ОДА О.А.Гаваш, на якій вирішувалися нагальні питання ромської громади, зокрема подальшої роботи Ужгородської ЗОШ №14 та перспективи відкриття ромського театру. На нараді, що була організована начальником відділу у справах національностей ОДА Ю.Б.Євчак, були присутні - начальник відділу освіти та науки Ю.В.Герцог, начальник управління культури облдержадміністрації Є.М.Ясинський. Ужгородський міський відділ освіти представляв інспектор миськво Б.М.Кишулінець. Як зазначена сторона на нараді виступила директор Ужгородської ЗОШ №14 О.Легеза.

Активну участь у обговоренні ромських проблем взяли лідери ромських громад А.Пап, З.Пап, В.Пап, Й.Адам, Б.Бучко. Після бурхливого й емоційного обговорення було вирішено поліпшити роботу ЗОШ №14, залучивши кваліфікованих педагогів, а також провести ремонт школи, більше заохочувати дітей відвідувати на-

вчальний заклад. Олег Гаваш зауважив, якби перед облдержадміністрацією своєчасно були поставлені всі актуальні питання, то проблем могло й не бути. Крім того, перед дирекцією школи і ромськими лідерами поставив завдання: до 1 жовтня цього року створити перший клас, бо чимало ромських школопопинних дітей не ходять у школу. Наразі Ужгородським міським відділом освіти виділено з державного бюджету 40 тисяч гривень для поточного ремонту приміщення школи. А лідерам ромських організацій потрібно більше допомагати вчителям залучати дітей до систематичного відвідування школи. Отож, до роботи!

Стосовно відкриття ромського театру, проведення щорічних фестивалів, на актуальності яких наголосив Віллі Пап, було вирішено: обговорити ці питання на сесії обласної ради й включити в обласний бюджет цільові кошти для відкриття й роботи ромського театру.

Вл.інформ.

■ У Закарпатській області, як і в інших областях України, розпочалася виплата коштів особам, які внесені в списки на отримання компенсацій за втрачене майно. Велику роз'яснювальну роботу проводить керівник відділення УНФ "Взаєморозуміння і примирення" Михайло Юрійович Грицак.

До нього звертаються багато громадян, котрі свого часу оформляли заяви-анкети і були внесені у списки, які наразі повернуто зі Швейцарії. Через те, що відповісти детально кожному неможливо щодо вимог з цього приводу, Михайло Юрійович роз'яснює умови для отримання компенсації через газету. Публікуємо ці вимоги.

**ІНФОРМУЄ ЗАКАРПАТСЬКЕ ВІДДІЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ФОНДУ
"ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ І ПРИМИРЕННЯ"**

По-перше. Якщо людина жива і внесена у списки на компенсацію за втрачене майно, для отримання коштів необхідно з'явитися особисто або через лідерів ромських організацій в м.Ужгород, пл.Ш.Петефі,14/8, кімн.218. При собі потрібно мати паспорт нового зразка, а також ксерокопію сторінок паспорта 1, 2, 3, 11. Ксерокопію залишається у відділенні.

Якщо отримувач компенсації оформляв документи за паспортом колишнього зразка (СРСР), а нині має паспорт нового зразка, йому необхідно додати довідку з відділу внутрішніх справ УМВС за місцем отримання з записами номера і серії старого паспорта.

По-друге. У разі смерті особи, яка внесена у списки на отримання коштів за втрачене майно (померла після 16 лютого 1999 року), спадкоємцям (дружина або чоловік, діти, онуки, брат або сестра) необхідно надати такі документи: заяву, свідоцтво про смерть особи, яка внесена у список, паспорт того, хто оформляє право на отримання компенсації і копії сторінок паспорта 1, 2, 3, 11.

Отже, якщо спадкоємцем є дружина (чоловік), то, крім копій з паспортними даними, подається ще копія свідоцтва про шлюб. Якщо спадкоємцем є син, він додає до оригіналу документів ще

3 копії - свого свідоцтва про народження, а також свідоцтво про народження і смерть особи, яка внесена у списки.

Якщо спадкоємність оформляє донька, яка змінила своє прізвище, то, крім свідоцтва про народження, треба додати копію свідоцтва про шлюб.

Якщо померла особа залишила заповіт, то спадкоємець по заповіту додає до вказаних документів нотаріально завірнену копію заповіту.

За точнішим і ширшим роз'ясненням і повнішою інформацією звертайтеся до регіональних фондів "Взаєморозуміння і примирення".

ІНСПЕКЦІЙНА ПОЇЗДКА

Нещодавно відбулася інспекційна поїздка координатора програм у рамках проекту "Захист прав ромів в Україні і забезпечення доступу до правосуддя" Аладара Адама та адвоката Олександра Мовчана в ряд громадських організацій України.

Необхідність такої інспекційної поїздки була викликана підбиттям попередніх підсумків за наслідками роботи організації. Було вивчено та оглянуто діяльність таких ромських правозахисних організацій, як "Терніве", м. Львів, "Романо Ххам", м. Коростень, "Терні Зор", м. Бровари, "Романо Дром" м. Миргород, "Амаро Девес" м. Кременчук, "Аме Рома" м. Золотоноша. В ході ознай-

Людмила Кравченко

В.П.Акіменко та О.І.Мищераков

омлення з роботою правозахисних центрів було відзначено активне сприяння захисту законних прав та інтересів ромів. У ряді правозахисних центрів підібрана високопрофесійна команда з різними напрямками роботи, зокрема налагоджено тісну співпрацю з фахівцями в галузі права в містах Бровари, Кременчук, Золотоноша. Миргород та інших. Разом з тим, деяким організаціям необхідно активніше залучати відповідних спеціалістів до роботи за проектом. Керівникам цих організацій були дані необхідні рекомендації, поради тощо.

Правозахисний центр "Романі Яг"

ЛИСТ В РЕДАКЦІЮ

**ПОТРЕБУЄМО ПРОСТОЇ УВАГИ ДО СЕБЕ
МАНГАС КАРИНГ АМЕНДЕ САМА**

Усі нації визнаються світом. Чому ж націю ромів так ущемляють? Хіба ми не люди? Ми, напевно, постраждали найбільше від усіх, тому що нас мало у світі.

Під час війни, точніше влітку 1942 року, наша родина жила в с. Зарубенці Андрушівського району Житомирської області. Жили, як і всі роми великою родиною: мої мати, батько, чотири брати батька та їхні дружини, діти, онуки. Німці все ближче наближались до села. Доходили чулки про страшні розправи окупантів над ромами, потім німці почали опитувати, чи живуть цигани в тому чи іншому селі. Голова колгоспу розповів про це ромам і порадив нашій родині терміново виїхати. Тому сім'я покинула все, що було, що нажила з величезним трудом - будинок, коней, одяг тощо і із села в село стала добиратися до Житомира. Мати й батько залишилися в рідному селі, тому що мама була вагітна на передостанньому місяці. Родичі, які дісталися Житомира, зупинилися на вул.Сінній, але поліцейські дізналися про них. На світанку під'їхала німецька машина, в якій вже були роми, посадили туди і моїх родичів і повезли в богунськобарашівський ліс. У деяких уже були перебиті ноги і руки, тому що їх

дуже били. Маленьких дітей на очах у батьків просто брали на багнети. По приїзді на місце ромів змусили колати яму, в якій їх же і розстріляли. Поліцейські ледве притрусили над розстріляними землю, яка колихалася ще 3 дні. Жителі цієї місцевості донині згадують цей жах. Уже в наш час загинили жертвами Голокосту був поставлений пам'ятник.

Коли до нашої матері дійшли чулки про смерть її батьків, мати передчасно розродилася і її парализувало. Після визволення краю батько пішов на фронт, а в 1944 р. загинув у Польщі. Ми з сестрою залишилися сиротами. Війна, сирітство, голод, холод - усе це відбулося на нашому здоров'ї. Одна з нас захворіла на ревматизм, у неї хворе серце, їй зробили операцію на нирках. Інша - також інвалід.

Невже ми не заслужили хоч трохи тепла, уваги і тієї маленької допомоги, яка б так стала нам у пригоді? Живемо на 300 гривень пенсії. Це - не життя, а існування.

Ми з сестрою не вчені і пишемо те, що каже наше серце. Просимо до себе простої уваги. А якщо нам ромська організація чи хтось ще допоможе матеріально, будемо щиро вдячні.

Олександра Сандуленко, Лідія Сандуленко

РОМ-ПРЕС

Нас залишилося 47 мільйонів

На сьогодні нас 47 мільйонів. Такі дані обнародував Держкомстат. Незважаючи на відносне поліпшення ситуації з народжуваністю, українців з'являється на світ удвічі менше, ніж вмирає.

Житло в Києві погорожжаче

Житло в новобудовах Києва до кінця року дорожчатиме на 2-3% на місяць. Ця тенденція збережеться до парламентських виборів, призначених на кінець березня наступного року.

Тарасюк зустрівся з міністром закордонних справ Угорщини

Виконувач обов'язків міністра закордонних справ України Борис Тарасюк і міністр закордонних справ Угорщини Ференц Комоді в рамках 60-ї сесії ГА ООН обговорили питання сприяння з боку Угорщини процесу європейської інтеграції України.

Місячник з озеленення Києва коштів вартиме 130 мільйонів

З 26 вересня по 28 жовтня в Києві пройде осінній місячник упорядкування, озеленення і поліпшення санітарного стану міста. На це виділені мільйони коштів. Такі ж місячники пройдуть і в інших містах нашої країни.

Україна і КНР будуть співробітничати в галузі авіабудування

Україна і КНР підтвердили наміри розвивати співпрацю в галузі авіабудування під час переговорів з приводу Міжнародної авіавиставки "Китай-2005", що відкрилася в Пекіні. Про це повідомили в Посольстві України в КНР.

Півзахисник "Динамо" не гратиме за Білорусь

Півзахисник киявського "Динамо" Валентин Белькевич вирішив більше не виступати за збірну Білорусі. Про це заявив сам футболіст.

"БРАВИСІМО, ІГОРЕ КРИКУНОВ!"

(Закінчення. Поч. на 1 стор.)
Геннадій Удовенко закінчив свій виступ словами: "Слава ромам України! Слава Україні!"

Ганна Пстухова

Від імені мера м.Києва учасників свята привітав начальник Головного управління культури і мистецтва, народний артист України Олександр Биструшкін. Свої привітання виголосили в.о. міністра культури і туризму України Ігор Приставський та перший секретар Посольства Королівства Норвегії в Україні Даниель Сандберг.

Глядачі фестивалю познайомилися з кращими зразками унікального й самобутного ромського мистецтва. Концерт тривав близько п'яти годин.

"Бравісимо!" - скандували глядачі Ігорю Крикунову, який організував цей ромський культурно-мистецький захід на європейському рівні. Народний артист підтвердив свій неабиякий організаторський та режисерський хист, за який у 2000 році він був нагороджений орденом Миколи Чудотворця "За примирення добра і миру на Землі".

Під час фестивалю всі учасники отримали дипломи лауреатів фестивалю "Амала", а деякі були відзначені орденом дружби "Амала", започаткованим ще два роки тому, - за особистий вне-

духових оркестрів є ще чотири чи п'ять.

Ми виконуємо не лише ромську музику, а і македонську, сербську, болгарську й грецьку. Нас запрошували озвучувати кінофільми відомого режисера Еміра Кустуріці "Час ромів" та інші.

Наразі ми виконали найвідомішу мелодію з фільму "Час ромів" - сербську пісню "За що ти мене, мила, кинула?"
Ганна Пстухова, лауреат міжнародних фестивалів у Білорусі та Росії, виконавиця східних танців, викладачка Київської школи арського танцю "Амрита".

- Моя бабуся була ромкою. Тому люблю ромську музику, танок. У моєму репертуарі чимало східних танців, через які я передаю жіночу сутність, усі кращі якості жіночої душі й показую красу, пластику і гармонійність людського тіла.
Я гастролюю не лише в Україні, а і за кордоном, і всюди люди з вдячністю сприймають моє мистецтво, окрасою якого є ромські танці.

Володимир Сердюченко, керівник дитячого театру ромської пісні "Міро Іло" ("Моя душа"), м.Дніпропетровськ.

- Наш театр створений 1999 року на базі ромського тріо. Нині він розширився: в лютому нинішнього року була відкрита дитяча студія. Усіх разом нас 25. Найменшому учаснику - 6 років. Студія працює при Будинку культури заводу "Південмаш", директору якого Сергієві Антоновичу Биканову ми дуже вдячні за підтримку.

Хочемо подякувати також меру нашого міста Івановичу Івановичу Куліченку та начальнику міського управління культури

заміж за відомого ромського політика Белінберга.

В Україні була дуже давно і тому з величезною вдячністю прийняла запрошення на цей фестиваль. Ми приїхали з нашим ромським ансамблем "Джіні Легасі". З цим колективом ми робимо багато записів ромських пісень, які потім пропагуємо. Остання наша робота - диск "Ягор" ("Вопник").

Я глибоко вражена організаторськими здібностями Ігоря Крикунова, його блискучою роботою як режисера цього свята. Знаю Ігоря Миколайовича та його родину вже багато років, тому радію кожному його успіху та надзвичайній працездатності.

На цьому святі мені була вручена єдина у світі ромська нагорода - орден дружби "Амала", який буду з гордістю носити як символ незалежної України.

Петро Чорний, артист, лау-

Ірена Морозова

реат багатьох престижних фестивалів, м.Київ.

- Займаюсь тим, що несуть радість публіці. Низький уклін усім ромам України. Величезна подяка Ігорю Крикунову за таке блискуче свято ромського мистецтва.

Багато їжджу з концертами по Європі. Недавно був в Угорщині, у Франції, де виступав у широко відомому "Мулен Руж"; разом з Аллою Пугачовою та Філіпом Кіркоровим гастролював у Криму. У нинішньому році був гострольним туром в Краснодарському краї, на Чорноморському узбережжі - в Сочі, Мацесті та інших курортних містах.

Своїми планами ділитися не стану, адже добре пам'ятаю народну мудрість: якщо ти хочеш розсмішити Бога, розкажи йому про свої плани...

Ірена Морозова, народна артистка Росії, актриса Московського театру "Ромен", солістка, виконавиця народних пісень та романсів, Рубіна з телесеріалу "Кармеліта".

- Я рада побувати на цьому цікавому фестивалі. Тут було продемонстровано чимало справжніх талантів.

Бажаю вашим читачам бути щасливими, вільними людьми, жити "по правді, по душі", бути уважними до своїх близьких, не злитися, не мстити й не заздрити нікому. А ще - частіше співати свої улюблені пісні. Адже той, хто співає, завжди щасливіший...

Микола Лекарев, актор Московського театру "Ромен", заслужений артист Росії, виконавець ролі Баро-Зарецького в телесеріалі "Кармеліта",

Раїса Удовикова (Белінберг), Аладар Адам, Наталія Белінберг та Олександр Бузна.

глава талановитої ромської артистичної родини.

- На фестивалі "Амала" я відчув захоплення мистецтвом своїх колег - ромських співаків, танцюристів, майстрів інших жанрів. У Києві почуваюся чудово, повірте у мою щирість. Адже я народився в Харкові, там похована моя мама, моє коріння - в Україні. У Москві, де я тепер живу, мене називають Миколаєм Харківським. Після закінчення 9 класу я поїхав на гастролі, а з 1986 року працюю в театрі "Ромен", заочну закінчив середню школу. В 2001 році отримав звання Заслужений артист Росії, а наступного року закінчив Російську академію театрального мистецтва (режисерський факультет). У 1995 році знявся у фільмі "Чорна перлина", а в 2004-2005 рр. - у серіалі "Кармеліта".

Користуючись нагодою, хочу подякувати Ігорю Крикуно-

ву, своєму давньому другу, за можливість бути тут, виступити й побачити щось нове і прекрасне.

Дай Боже, щоб ми всі більше зустрілися й спілкувалися. Ніщо так не зближує людей, як пісня. Ми співаємо вашу прекрасну українську пісню "Рідна мати моя" і відчуваємо, що близькі одні одним.

Бажаю всім щастя, здоров'я і гарних пісень!

Олександр Суворов, артист, який виконав головну роль Міро у телесеріалі "Кармеліта".

- Я вперше на сцені Палацу "Україна" і на такому представницькому фестивалі ромського мистецтва. Все, що тут відбувається, для мене - величезний сюрприз. Це - прекрасно, що вдалося зробити таке свято для всіх - як для артистів, так і глядачів.

Ромський народ - унікальний, як будь-який інший народ. Я це розумію, коли підступив до ролі Міро в телесеріалі "Кармеліта". Чи важко було бути в образі рома? Так, нелегко. Потрібно було багато пізнавати, багато чому навчитися, щоб якнайкраще вжитися в образ. Я щиро радий був познайомитися з ромськими звичаями й традиціями, ромським побутом, нормами поведінки тощо. Усього цьому нас, акторів-

неромів, навчали педагоги-ромів. І думаю, що вони попрацювали не марно. Особливо хочу подякувати Ірені Морозовій, яка багато чому навчила мене та інших молодих акторів.

Я глибоко переконаний: циганська пісня - не жанр, це - окреме мистецтво. Я співаю ромські пісні, які мені дуже подобаються. Дві з них прозвучали на фестивалі "Ромська пісня" - це поліг, пристрасть, жага, радісне сприйняття життя.

Вашим читачам хочу побажати - не бітєся робити добро! Адже лише на добрі й тримається світ.

Діма Клімашенко, співак, продюсер, режисер, м.Київ.

- Фестиваль "Амала" - це щорічне ромське свято, на якому збираються ромів не лише з різних міст України, а і з усього світу. Тут ми можемо себе показати якнайкраще - своє мистецтво, свою творчість, свої здобутки. Можемо поділитися власним досвідом, осягнути досягнення за

Петро Чорний з учасниками ансамблю

сок у збереження духовної скарбниці ромського народу.

Пропонуємо читачам кілька думок учасників фестивалю.
Джамал Агушев, керівник сімейного духового оркестру "Джамбо" (Македонія).

- Ми в Україні вперше. Вперше беремо участь й у фестивалі "Амала". Живемо й працюємо в невеличкому місті Струмніца, яке сусидить з двома державами - Болгарією й Грецією. В нашому містечку 1200 ромів. І таких як наш

Валентині Михайловичу Бойку за допомогу в організації поїздки на цей прекрасний фестиваль.

Раїса Удовикова (Белінберг), член Європейського Парламенту Ромської Унії, заслужений діяч культури Росії, працівник Національного музично-драматичного театру і керівник ансамблю "Джіні Легасі" (Норвегія), володарка "Оскару".

- Я виїхала з Росії 30 років тому - це в 1967 році: виїшла

Олександр Суворов

Дорогого Ігоря Крикунова, який організував цей фестиваль ромського мистецтва, дуже вдячний. Це - прекрасно, що вдалося зробити таке свято для всіх - як для артистів, так і глядачів.

рік інших артистів, а також побачити ромський колорит усіх регіонів світу.

Я дуже вдячний Ігорю Крикунову за те, що існує фестиваль "Амала", де можна збагатитися духовно, спілкуючись із іншими артистами, і де такі вдячні глядачі, якій приїжджають сюди з багатьох кутків нашої Землі.

Євгенія Навроцька, м.Київ

ВІСТІ З РЕГІОНІВ

ПРИКЛАДИ ПОЗАСУДОВОГО ЗАХИСТУ

■ У рамках проекту "Захист прав ромів в Україні і забезпечення доступу до правосуддя" працює кілька ромських правозахисних громадських організацій. Однією з них є об'єднання "Аме Рома" м. Золотоноші Черкаської області, яку очолює Володимир Бамбула. Проектом передбачено роботу в трьох основних напрямках, а саме: "Моніторинг", "Захисник" та "Помічник юриста". Наводимо приклад роботи захисника, безпосередньо функцією якого є саме провадження позасудового методу захисту порушених прав та інтересів ромів.

8 червня ц.р. в газеті "Вечірні Черкаси" № 23 була опублікована стаття "Селяни Черкащини страждають від розгулу приїжджих циган", в якій, зокрема, написано: "Шо-літа групи циган із Закарпаття та інших регіонів України починають своє турне селами Черкащини. Жертвами шахрайств та пограбувань стають безпорадні селяни, які самотужки не можуть протистояти натовпу, що заповнює подвір'я та вулиці. В селі, де нерідко немає дільничного інспектора, цигани відчувають більше свободи для своїх обурювань". З подальшого змісту статті стає зрозумілим, що вона написана зі застосування мови ворожнечі стосовно ромів. Адже ромів тут описані такими чорними фарбами, що мимоволі викликають до себе ненависть читачів, серед яких - люди різних національностей.

Внаслідок вивчення цієї статті було прийняте рішення - запро-

сити в офіс організації "Аме Рома" автора статті та редактора газети. 22 червня така зустріч відбулася. Автору статті та заступнику редактора розповіли про історію ромів, їхні звичаї, культуру, національні традиції. Після тривалої розмови та дискусії, яка відбулася у правозахисному центрі "Аме Рома", працівники газети "Вечірні Черкаси" заповнили, що в одному з наступних номерів буде опубліковано спростування статті та подано картину дійсного стану умов проживання, роботи, збереження національних традицій представниками ромської народності в Черкаській області.

6 липня в газеті "Вечірні Черкаси", в рубриці "Суспільство", було надруковано матеріали Да-

нила Протаса "Тавес Бахталю" - про дійсне життя ромів Черкащини та шляхи вирішення їхніх проблем, як це бачить голова общи-

ТАВЕС БАХТАЛО!

Голова циганської громади Володимир БАМБУЛА:
"ЦИГАНОМ КРАЩЕ НЕ НАРОДЖУВАТИСЬ!"

ни "Аме Рома" Володимир Бамбула.

У місцевій газеті "Вісник Золотонощини" 12 лютого цього року була опублікована стаття "На «промисел» вийшла циганська бригада", в якій йшлося про "гас-тролюючих" осіб ромської національності, котрі скоюють на території району різного роду шахрайства. Ця стаття також написана мовою ворожнечі та закликає до розпалювання нетерпимості представників титульної нації до ромів. Під час проведення власної перевірки факт причетності останніх до скоєння злочинів був спростований. Було написано лист редактору газети з вимогою спростування неправ-

дивих, антиромських відомостей. Після цього відбулася зустріч з редактором та автором статті, в ході якої працівники правозахисної організації "Аме Рома" навели переконливі для журналістів аргументи про те, що узагальнювати та кидати тінь на весь народ є не правильно. Внаслідок цієї зустрічі в газеті "Вісник Золотонощини", № 24, 11 червня ц.р. було опубліковано статтю позитивного характеру "Нерідкі діти світу", в якій об'єктивно викладені факти умов проживання місцевих ромів, проблеми збереження культурних та національних традицій, перспективи їхнього подальшого розвитку. Стаття написана як інтерв'ю з головою громадської організації "Аме Рома" Володимиром Бамбулою.

Слід також зазначити активну роботу моніторингу, які прослідкували всі публікації на ромську тематику. У газеті "Земля Черкаська", № 26, за червень цього року Юрієм Дученко, представником центру громадських зв'язків УМВС в Черкаській області, зроблений передрук горезвісних статей, опублікованих в деяких засобах масової інформації, поданих під різними підписами, з обов'язковим посиланням на прес-центри МВС. Кожна стаття доповнюється негативною місцевою інформацією.

Наполегливі дзвінки керівника ромської організації "Аме Рома" Володимира Бамбули дали наслідки. В газеті "Земля Черкаська", № 30, за липень ц.р., у рубриці "Повертаючись до надрукованого", була опублікована стаття Володимира Бамбули "Доля циганська", яка спростовує твердження деяких авторів, що ромська нація в цілому складається з потенційних злочинців.

Отже, ми коротко описали роботу заступників та моніторів, які працюють у рамках проекту "Захист прав ромів в Україні і забезпечення доступу до правосуддя".

Юридичний центр
"Аме Рома",
м.Золотоноша

РОМ-ПРЕС

Безцинство у Макіївці

12 вересня нинішнього року в Донецьку був затриманий чоловік, який на початку місяця вбив двох ромів. Як повідомили у Центрі громадських зв'язків обласного УМВС, злощасний приїхав у Макіївку з Мелітополя до колишньої дружини. Під час застілля у нього виникла сварка з двома ромами, які начебто неодноразово чіплялися до його дочки. Він схопив ножа і убив одного з ромів, а потім наздогнав у двір іншого й розправився з ним. Убивця відрізав жертвам голови і вночі викинув у лісі, після чого поїхав у Донецьк, де живе його мати. Внаслідок проведеної операції співробітники міліції протягом кількох днів розшукали і затримали підозрюваного. Той вже раніше відбував строк покарання за заподіяння важких тілесних ушкоджень, які спричинили смерть. Була затримана також і співмешканка підозрюваного, яка стала свідком вбивства, але приховала цей факт від міліції.

Посібник для етнічних активістів

Відділ дослідження етнічних ромських спільнот, головне управління якого розташоване у Будапешті, розпочав переклад на ромську мову посібника для етнічних ромських активістів "Знати свої права та боротися за них". Метою посібника є забезпечити необхідними матеріалами людей, які безпосередньо задіяні у ромському етнічному русі, з метою ефективного подолання проблем на шляху боротьби за рівні права людини. Перша частина книги "Тлумачення прав людини" містить основні поняття, пов'язані з питаннями прав людини, проілюстровані реальними прикладами тих проблем, які постають перед ромськими спільнотами в Європі. Друга частина "Забезпечення та захист прав" спрямована на ті інструменти та можливості, які ромські активісти та неурядові організації потребують при вирішенні проблем, пов'язаних із захистом прав людини.

Спроби подолання міжетнічного конфлікту

У середині вересня в румунському селі Гадарені місцевий уряд організував громадський захід для подолання міжетнічного ворожнечі, що спалахнула ще 12 років тому, коли у барі місцеві юнаки напідлитку затіяли бійку, в якій ромський юнак убив румуна. З того часу село, де мирно проживали ромі, румуни та угорці, стало полем міжетнічної розправи. Місцеві жителі - румуни та угорці - тієї ж ночі вирішили здійснити власне правосуддя і підпалили всі ромські поселення краю. Тоді загинули два ромі, а інші сховалися в лісі. У безвиході ромі села звернулися по допомогу до Європейського суду з прав людини, за рішенням якого Румунія повинна виплатити 238000 євро і вирішити конфлікт мирним шляхом. Та все це тільки загострило розбрат, оскільки, по-перше, уряд Румунії наклав арешт на 10 румунських сімей, допоки вони не заплатять компенсації за заподіяні збитки ромським жителям, а по-друге, фактично тільки десять сімей були покарані за злочинні дії проти ромів, хоча у розб'ї брало участь усе село.

Ситуація досягла безвихідного стану, адже ромі не мають права відвідувати церкву, їхні діти не можуть ходити до школи та садка. Все це й спонукало місцеву владу шукати нові шляхи вирішення конфлікту і з цією метою організувати захід примирення. Близько 30 ромів та неромських спеціалістів з уряду і місцевої влади, представники неурядових організацій, а також місцеві жителі зібралися разом з метою вирішити конфлікт та припинити дискримінацію у краї. Учасники поділилися на змішані команди і працювали у таких напрямках, як освіта, дискримінація та мас-медіа й охорона здоров'я. Було запропоновано включити представників ромського населення до місцевих органів влади з метою представлення інтересів ромів, а також провести курси з прав людини для всіх працівників місцевої влади.

На Львівщині мільйонери брав хабарі за не порушення кримінальних справ

Співробітники відділу боротьби з організованою злочинністю і корупцією Управління СБУ у Львівській області затримали співробітника Лустомитівського райвідділу міліції під час отримання 1 тисячі 300 доларів.

Підготувала Олександра Федина

З ЧОРНОГО ЗРОБИЛИ БІЛЕ
ЛЕ КАЛЕСТАР КЕРДЕ ПАРНО

Леонід Іванович Баланов, житель м.Ірпіня, який проживав на вул.Тургенева, розповів про випадок, що свідчить про дискримінацію ромів.

2 травня минулого року в цьому місті на вулиці Карла Маркса в поблизу Академії податкового управління близько 20 години вечора почалася бійка між ромською молоддю й українцями.

...Неповолітні ромі, Леонід Григораш і Ліля Татарова, йшли від автобусної зупинки на вулицю Тургенева в гості до родичів. Дорогою вони зустріли двох знайомих ромок. Підійшовши до них, зупинилися послідува-

тися. Незабаром до ромок підійшли два молоді хлопці-українці у нетверезому стані, які тримали на повідку собаку білцької породи. Вони почали нацьковувати пса на ромських дівчаток, а коли ромки закричали, хлопці почали їх обзивати, потім ляяти. Леонід Григораш заступився за дівчат і один із п'яти ударив його. Той упав, після чого піднявся і дав здачі. Інший українець, який тримав на повідку собаку, вийняв ніж-метеліка і вдарив ним Леоніда в лівий бік. Під час бійки Ліля побігла на вулицю Тургенева, до родичів Леоніда - Баланових, щоб покликати їх на

допомогу. На її заклик відгукнувся син господаря - Борис, який відразу побіг на місце бійки. Та як тільки він спробував допомогти родичу, йому відразу ж завдали ножове поранення у груди з правого боку. На моменті дівчат вибіг ще один ром - Андрій Баланов. Під час бійки Андрію було завдано чотири ножові поранення з лівого боку, як потім з'ясувалося в лікарні, було ушкоджено променевий нерв. Трохи згодом на "крявавому" місці з'явився Леонід Іванович Баланов. Він схопив камінь і, замахуючись ним в одного з ініціаторів бійки, загнав його у приміщення академії, де тримав доти, поки не з'явилася міліція. Міліцію викликали сторонні люди, як і швидко допомогли. Троє потерпілих ромів були госпіталізовані.

Щодо двох нетверезих ук-

раїнців, котрі зчинили бійку, то міліція, а саме працівники підрозділу "Беркут", затримали їх і відвезли до дільниці.

Проти українця, який завдав ножові поранення трьом ромам, 3 травня 2004 року була порушена кримінальна справа. У листопаді того ж року Леонід Баланов звернувся в прокуратуру, бо довідався, що А.Баланов і Л.Григораш як потерпілі у суді виступати не будуть. Після свого візиту в прокуратуру Леонід Іванович одержав письмову відповідь. Там було сказано, що Андрій Баланов і Леонід Григораш не проходять у справі як потерпілі, вони можуть проходити лише як свідки. У відповіді була позначка, що Баланов і Григораш можуть оскаржити дане рішення і протягом семи днів подати цивільний позов.

Леонід Іванович звернувся в суд зі скаргою на рішення судді.

Єдиною відповіддю, яку він одержав у березні вже 2005 року, була така: "Справа на розгляд у суді, і ще не має ніякого рішення, чекайте".

А що ж сталося з українцем, який завдав ножові поранення трьом ромам?

30 січня 2005 року відбулося закрите судове засідання, на якому один із організаторів бійки пройшов як свідок, а що стосується відповідача, то його виправдали, підвісив під статтю "самозахист" (перевизнення меж за необхідного самозахисту).

Ось так наше правосуддя з чорного зробило біле, і наваж-ки, перевернувши все догори дном.

Людмила Кравченко,
МГО "Терні зор"

ПРАВА РОМІВ - ЦЕ ПРАВА ЛЮДИНИ

ЧАЧІПЕ РОМЕНГЕРО - КАДО ЧАЧІПЕ МАНУШЕНГЕРО

Продовжуємо вибрано друкувати посібник для ромських активістів "Знати свої права і боротися за них", виданий Європейським центром з прав ромів (ERRC).

(Продовження. Початок у "Романія" за 6 квітня)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ "БЕЗПЕЧНУ" ОБСТАНОВКУ

Заздалегідь перед проведенням інтерв'ю дослідник прав людини повинен забезпечити безпечну обстановку, розмовляючи з жертвою або свідком у місці, де він або вона можуть відчувати себе зручно і не соромитися говорити невимусшено. Знати таке місце у відкритому ромському поселенні може виявитися важко. У деяких випадках можна домовитися про використання зачиненої кімнати в будинку. Іноді для дачі показань необхідно вивести жертву або свідка з поселення. У надзвичайних випадках можна створити ізольовану обстановку в куточку місцевих кафе або, якщо необхідно, взяти показання, прогуючись із жертвою або свідком.

Перед початком інтерв'ю з метою документування прав людини необхідно одержати дозвіл від того, у кого воно береться. Постарайтеся пояснити жертві, чому вам необхідно провести бесіду і зробити документування. Постарайтеся говорити зрозумілою мовою, уникаючи концептуальних термінів або термінів, які можна інтерпретувати неправильно (як, наприклад, "права людини", "дискримінація" тощо, вибираючи слова, близькі до життя людей, не пов'язані з професійною діяльністю з прав людини).

Інтерв'ю з метою документування прав людини з деяких причин ніколи не повинне проводитися в групі. Насамперед, особа, яка дає інтерв'ю, може потрапити під вплив присутніх. Наприклад, існують причини, з яких деякі люди не можуть говорити на яку-небудь визначену тему, яка викликає в них сором поза безпечним місцем, створеним дослідником прав людини. Деякі люди у присутності інших будуть говорити не те, що знають або негачно, змінювати показання або приховувати важливі деталі при дачі показань.

Таким чином, дослідники можуть пропустити ключові події при інтерв'юванні. Також репортери мимоволі можуть піддати свідка або жертву ганьбі або утрудненням, якщо показання отримані в присутності інших. По-друге, дуже важко зробити так, щоб сильні особистості не перебивали свідка або жертву, пропонуючи додаткові деталі або, що ще гірше, блокуючи доступ до пам'яті жертви або свідка. Це піддає показання небезпечі стати запуваною історією, не створеною на базі індивідуальної пам'яті одного визначеного свідка, а найімовірніше заснованою на чутках або внаслідок впливу інтересів, що йдуть врозрід зі звичайним установленням фактів. Інші особи, присутні під час інтерв'ю, можуть намагатися переіняти роль репортера, не ставлячи перед собою за мету робити документування прав людини або ясно не розуміючи обов'язку, що на них покладено протягом дослідження

прав людини. Групові показання часто зводяться до передачі "пліток", які, як відзначено вище, є заклятими ворогами якісного документування прав людини.

Існує одне або два винятки, коли дача показань може проводитися в присутності сторонніх. Приміром, коли розглядаються надзвичайні порушення прав людини, як, наприклад, випадки згвалтування або інші форми насильства, жертва може протягом інтерв'ю побажати мати поруч довірену особу, наприклад, родича, і це важлива вимога. Вишукуючи, дозволити або не дозволити сторонній людині бути присутньою під час інтерв'ю, необхідно на перше місце ставити вільний вибір жертви. Також дослідник прав людини повинен визначити, що важливіше: безпека перекручування показань або необхідність присутності іншої людини під час бесіди. Якщо дослідник прав людини вирішує дозволити іншій особі бути присутньою протягом інтерв'ю для моральної підтримки жертви, ця особа має бути поінформована перед розмовою про те, що вона повинна поводитися спокійно, відігравати пасивну роль, також вона має знати про те, що інтерв'ю цілком конфіденційне.

ЗАПИС ІНТЕРВ'Ю

Репортери повинні зберігати записи всіх інтерв'ю. Це стосується і детальних заміток, можливо, взятих протягом розмови. Деякі дослідники прав людини під час бесіди використовують відео- або аудіотехніку, що досить корисно, тому що показання, зняте на відео, може виявитися могутнім засобом. Однак, з використанням цієї техніки при документуванні прав людини пов'язано безліч небезпечних моментів. По-перше, жертви і свідки можуть почувати себе ніяково або почати хвилюватися, коли камера або магнітофон включені. Вони можуть замкнутися і перестати говорити, або можуть почати грати, перебільшувати факти, або якщо інакше потрапити під вплив включеного апарату.

По-друге, механізми не досконалі - вони можуть зламатися або бути не в змозі робити запис. Дослідники прав людини, покладуючись на них, можуть відмовитися від необхідності робити свої записи, залежачи винятково від цих пристроїв.

Краща практика взяття інтерв'ю - це записування від руки детальних і повних показань. Потім, коли всі факти і деталі встановлені й задовольняють дослідника, можна провести повторне інтерв'ю із використанням апарату, який записує. Якщо він користується аудіо- або відеоміагнітофоном і зауважує, що жертва чи свідок збентежені або перебільшують факти, або працюють тільки на техніку, виключіть апарат і продовжіть інтерв'ю з рукою і папером.

ERRC

(Далі буде)

РІЗНЕ СТАВЛЕННЯ

Кажуть, що працелюбну людину можна завжди помітити. Одрозно видно стає, чи є їй діло до всього, чи хвилюють її справи, які взялася виконувати. І виконує свою роботу бездоганно.

Саме таку людину запримітили керівники селянського фермерського господарства "Альонушка" та "Права" подружжя Володимир Олександрович та Наталія Вікторівна Праві, що мешкають у селищі Рівне Новоукраїнського району на Кировоградщині. Помітили вони у молодого рома Олексія Івановича Татарінова найкращі риси працівника. Адже він разом зі своєю дружиною Оленою, сестрою Людмилою, батьком Іваном Юхимовичем висапили за сезон понад десять гектарів сільгоспкультур, у тому числі працювали й на ланах у Правих.

- Знаєш, Волододу, - каже Наталія Вікторівна Володимирові Олександровичу, - хай ось цей ром працює у нашому господарстві трактористом, адже за спеціальністю він механізатор.

- А чому б і ні? - відказав той дружині. - Хай працює. Вся їхня сім'я чудово ж працювала на наших полях...

Олексій охоче погодився бути трактористом у Правих. І не шкодує. До нього тут ставляться з повагою, шанують за його хист і вміння працювати. Зарплату отримую вчасно, без затримок, адже у нього своя сім'я, діти-школярі.

- Олексію, чи не відчуваш утому? Адже тільки-но завершився одна робота, а ти вже, бачу, за кермом сталевого "коня"...

- Про яку втому можна говорити, її просто немає часу відчувати. Треба якомога швидше і якісніше підготувати техніку до збирання отих цукрових буряків, що всі ми, роми, й ти разом з нами, сапали...

- Я з дружиною Наталею, - каже керівник фермерського господарства Володимир Правий, - дуже задоволені, що у нас працює Олексій. Жодного разу він не підвів. За це ми щиро йому вдячні.

- І хай ніхто не сміє принижувати ромів, бо серед них є чимало порядних, чесних і працюючих, - відказала Наталія Права. - Тільки не думайте, що я криво душою, ні! Це правда! Для мене, власне, не існує різниці, хто людина за національністю. Головне, щоб вона була чесна, працююча, порядна. А до ромів ми з сім'єю ставимося з повагою.

Ось такі відгуки я почула на адресу Олексія від керівників приватних господарств "Альонушка"

та "Права". І на душі стало від цього радісно.

Та, на превеликий жаль, що радість затьмарила молода, на перший погляд, здавалося б, інтелігентна і освічена жінка-українка Людмила. (Її ім'я змінено, сподіваюся, що, прочитавши цю публікацію, вона сама зробить висновки...), яка біля центральної ошадкаси, де того дня було бага-

лишня вчителька, нині приватний підприємець-продавець. - Мені теж одна із ромок заборувала... То й що, за це треба ненавидіти і зневажати всіх ромів, чи кричати, як Людмила: "Палити треба..." Ні, ні, і це раз ні! Я багато років працювала у школі, у моєму класі навчалися ромські діти, я спілкувалася з їхніми батьками, та й нині майже щодня спілкуюся з ромами, бо ще купують у моєму магазинчику, нерідко відпускаю їм у борг продукти харчування, навіть інколи, коли необхідно, підтримую фінансово... Всі борги вони вчасно повертають. А якщо інколи й затримують, приходять вибачитися за це. Я знаходжу з ромами взаєморозуміння, бо маю до них повагу. Ми всі однакові люди! А вже ж, однакові. От тільки шкода, що на очах громадянської біля ошадбанку жоден із при-

сутні не став на захист ромської нації.

... А тим часом Олексій Іванович Татарінов завершив оранку ґрунту до посіву озимих культур. Він готовий сісти за кермо сталевого "коня" і розпочати збирання цукрових буряків.

Такі роми, як Олексій Татарінов дбають не лише про добробут для своєї сім'ї, родини, а й про кожного з нас, щоб у наших будинках на столі був і цукор, і хліб, і до хліба...

сутьні не став на захист ромської нації.

... А тим часом Олексій Іванович Татарінов завершив оранку ґрунту до посіву озимих культур. Він готовий сісти за кермо сталевого "коня" і розпочати збирання цукрових буряків.

Такі роми, як Олексій Татарінов дбають не лише про добробут для своєї сім'ї, родини, а й про кожного з нас, щоб у наших будинках на столі був і цукор, і хліб, і до хліба...

Леонід Савицький,
власний кореспондент
"Романія"

у Кировоградській області.
На світлинах автора: Олексій Татарінов з технікою виходить у поле на збирання цукрових буряків; Валентина Григорівна Голиш зі своїм онуком Сашком.

НЕПРАВООМІРНІ ДІЇ ДАЇ НАЙЧАЧУТНЕ БУВТЯ ДАЇ

30 серпня цр. чотири ромки з міста Ніжина, що на Чернігівщині, Т.Н.Касперович, О.Н.Садкевич, А.В.Медведченко та С.К.Колдобенко, котрі їхли автомобілем "Москвич", були затримані на посту ДАІ Вертіпка і доставлені в Ніжинський міський відділ міліції. Там під фізичним та психологічним тиском їм намагалися "пришити" здійснення квартирного крадіжки в одному з сіл Ніжинського району.

Після того, як ромки не взяли на себе факт квартирного крадіжки, вони були відправлені в районний відділ міліції Куликівського району, де інспектором карного розшуку до них застосовувалося фізичне насильство (Т.Касперович були завдані удари по голові й тілу).

Адвокат, який виїхав у міліцію після дзвінка родичів, з'ясувала, що ніяких доказів, що прямо

підтверджують провинку затриманих, не було. Була тільки заява потерпілого.

Після з'ясування всіх обставин адвокат забрала ромок з міліції і відправила додому. На ім'я прокурора м. Ніжина та смт Куликівка було написано і відправлено скарги.

Через те, що тілесні ушкодження були легкими, і на наполегливі прохання ромок не порушувати кримінальної справи, матеріали до її порушення збиратися не стали.

"Неве Рома",
м.Чернігів

РОЗБУДОВА ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ

КЕРАС ЕКГ УКРАЇНСЬКО ПОЛІТИЧНО НАЦІЯ

Рада національних товариств України була створена у 1989 році на базі національно-культурних меншин України для розширення умов реалізації і розвитку духовних потреб, захисту прав й інтересів національно-культурних товариств та їхніх членів в Україні. Рада пропагує звичаї, традиції, культуру, мову, історію меншин, бере участь у проведенні різних заходів. Метою нинішнього семінару було донести до всіх представників національних меншин головне - створення єдиної родини і активно включитися у розбудову єдиної української політичної нації.

Відкрив семінар і привітав

учасників Ілля Миколайович Левітас, президент Ради національних товариств України. Він, зокрема, сказав, що завдання Ради разом з усіма присутніми - визначити напрямки роботи у розбудові єдиної української політичної нації. Єднання націй повинно відбутися. Разом ми, сказав президент Ради, можемо допомогти і сприяти об'єднанню громад різних національностей і конфесій. Усі народності мають працювати на розбудову єдиної української нації. Громадські організації повинні відчувати допомогу держави і допомагати їй. Треба домогтися того, щоб ставлення до людей усіх націй, а також навчання дітей у школах і вузах були однакові. Потребують доопрацювання й деякі підручники та навчальні програми. Чому, наприклад, окремі письменники, які жили в Україні і писали про неї, зараховані до зарубіжної літератури? Чому у школах ліквідовані музеї та виставки? А головне - чому в школах досконало не вивчається Голокост?

Пріоритетом внутрішньої політики нашої держави повинно бути вироблення та врегулювання сфери міжнаціональних відносин, забезпечення прав і свобод національних меншин, створення атмосфери толерантності, недопущення проявів нетерпимості та упередженого ставлення до людей різних національностей. А вже всі ми свої діти, Україно! Аж до повинні стати єдиною українською політичною нацією. Саме на таку тему у грудні буде прове-

■ Рада національних товариств України нещодавно провела Всеукраїнську науково-практичну конференцію керівників громадських організацій національних меншин України, працівників обласних управлінь культури і туризму, освіти і науки, внутрішньої політики, фахівців та науковців на тему: "Національні меншини і розбудова єдиної української політичної нації". На конференцію з'їхалися представники з багатьох регіонів України. У ній також взяв участь і спецкор газети "Романі Яг", який представляв і одноименне культурно-просвітне товариство (Закарпаття).

дено форум національно-культурних товариств.

Учасники конференції уважно вислухали виступ Геннадія Йосиповича Удовенка, який прибув з Верховної Ради відразу після деяких конструктивних змін у керівництві нашої держави. Всі були приголомшені його повідомленням про відставку уряду і деякі інші зміни. У залі запанувала мертва тиша. Однак, зауважив Геннадій Йосипович, не треба хвилюватися, можливо, все, що сталося, буде на користь розбудови демократичного суспільства.

Далі Г.Удовенко присвятив свій

виступ національній політиці України як держави з багатонаціональним складом населення. Аж Україна - чи не єдина країна на пострадянському просторі, яка зуміла зберегти міжнаціональну злагоду, не допустивши будь-якого конфлікту чи непорозуміння на міжетнічному ґрунті. У нашої державі співіснує понад 11-мільйонне суцвіття етнічних груп з різними духовними запитаними та рівнем інтеграції в єдине суспільство.

За ризику незалежності в Україні накопичено значний досвід з питань реалізації чинного законодавства, спрямованого на задоволення освітніх, мовних, культурних та інформаційних потреб етнічних громад, які проживають на її території.

Одним із найважливіших законодавчих актів у сфері забезпечення прав і свобод національних меншин є Базовий Закон "Про національні меншини в Україні", прийнятий у червні 1992 року.

На стадії завершення, - сказав депутат Верховної Ради, - проект Закону України про внесення змін до Закону України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або меншин", де до переліку тринадцяти мов

меншин, на які поширюється дія Хартії, запропоновано включити ще 4 мови: ромську, караїмську, кримчацьку та вірменську.

Геннадій Удовенко підкреслив, що завдяки депутату ВР України Олександрові Фельдману була проведена зустріч ромських лідерів й активних громадських діячів, які переймаються долею ромської громади, з депутатами Верховної Ради України. Понад 500 представників ромських громад з'їхалися у Київ і були раді, що мали можливість висловити свої думки і побажання у стінах Верховної Ради. Роми, як і всі інші нації, хочуть мати свою мову, зберегти свої культуру, звичаї, навчатися у школах і вузах країни, бути повноцінними громадянами України і брати участь у розбудові єдиної української політичної нації.

Підсумовуючи свій виступ, Геннадій Удовенко відзначив, що основним чинником підтримання міжнаціональної злагоди є своєчасне реагування на вимоги та пропозиції з боку представників національних громад та надання, згідно з чинним законодавством України, всебічної допомоги та сприяння в оперативному вирішенні тих чи інших питань.

Виступами представників Міністерства культури і туризму та Державного Комітету у справах національностей та міграції України присутні в залі не були задоволені. Ю.І.Компанієць та В.І.Боголюбов просто прозвітувалися. Першою своє невдово-

лення висловила представник від грецької громади Лариса Семенова: "Ми з'їхалися сюди не слухати звіти про роботу, а вирішувати актуальні питання й накреслити нові плани на майбутнє. Це просто марно витрачений час". Ї

Цей захід пройшов у дружній і теплій атмосфері. Однак цю атмосферу було дещо затьмарено несподіваним повідомленням про відставку Кабінету Міністрів України. Через цю подію з усіх запланованих виступів міністрів і депутатів ВР на семінарі прозвучали лише доповіді депутата Верховної Ради Геннадія Удовенка, заступників міністра культури і туризму України Юрія Компанієця та Державного Комітету України у справах національностей та міграції Володимира Боголюбова.

підтримали Тетяна Федянина з Німецького центру зустріч "Сім'я", Анатолій Герасимчук, заступник голови Чеської національної ради м.Києва Віктор Солодов, зав. відділом у справах національностей з м.Севастополя та інші. Незадоволений виступами був і президент Ради національних товариств України І.М.Левітас, який заявив на конференції, що не чекав таких виступів і підтвердив.

"Дійсно, це були звіти, ніяких загальних питань не піднімалися, нежве у міністерствах не зрозуміли мети нашого заходу?!"

Своєю рідною білоруською мовою виступила голова Всеукраїнського союзу білорусів Києва Ірина Орзаховська. Вона запропонувала багато цікавих заходів і внесла чимало пропозицій, закликала об'єднатися усіх в одну дружню українську політичну націю. Її всі добре розуміли і щиро підтримали аплодисментами.

Цікавий виступ прозвучав з вуст Наталії Варич-Ан, президента асоціації "Корейці Києва". Вона, зокрема, зауважила: "За Всеукраїнським переписом 2001р., у Києві проживає близько 400 корейців, а в усій Україні їх понад 13 тисяч. Проте у Києві мешкає й чимало китайців, які себе часто видають за корейців. Ми теж були депортовані під час

війни у Середню Азію, зокрема в Узбекистан і Таджикистан, потім поступово переселилися в Росію і лише тепер почали приїжджати в Україну. Створили багато спільних сімей з українцями. Народжуються гарні діти. Я теж маю чоловіка українця. Ми розуміємо одне одного і живемо у злагоді. Займаються корейці, в основному, бізнесом, однак багато хто працює і на державній службі. Я, наприклад, працювала у міліції, мала зван-

ня майора. Ми теж є діти України".

Представник казахського товариства м.Київ Гуля Шлосаєва була однією з найактивніших учасниць семінару. Вона кілька разів виступала, читала свої вірші, давала поради, а коли дізналася, що в Ужгороді виходить газета "Романі Яг" і вийшло ще кілька друкованих ромських видань, була дуже здивована Гуля Турганбеківна, прочитавши газету, наступного дня дуже хвалила видання і бажала всім працівникам міцного здоров'я і творчих успіхів. Дізнавшись про те, що ромську школу влада хотіла закрити, дуже засуджувала й обцяла надіслати Ужгородській ЗОШ №14 гуманітарну допомогу від свого товариства.

На семінарі було багато цікавих, плідних і проблемних виступів, однак шкода, що їх не чули наші міністри - вони всі були відсутні. Однак у грудні відбудеться ще один важливий захід - форум національних культур "Всі ми діти твої, Україно!", де національні меншини можуть представити своє мистецтво.

Валентина Опаленко,
наша спеціальний
кореспондент,
м.Київ

СЕРЕД КРАЩИХ ЛЮДЕЙ ЧЕРКАЩИНИ - НАШІ АВТОРИ

АНГЛА ШУНАР МУЯ ЧЕРКАЩИНИ - АМАРЕ АВТОРИ

Нещодавно в м.Черкасах вишло рекламно-біографічне видання на кшталт журналу "Обличчя Черкащини", де на прекрасному папері, у повнокольоровому друці подається інформація про всіх найвідоміших людей краю. Це - голова Черкаської обласної Геннадія Капелюс, голова Черкаської ОДА Олександр Черевко, заступники голови облради Микола Овчаренко та Володимир Комина, директор ЗАТ "Житлобуд-1" Михайло Шелегов, генеральний директор "ГК Партнер", кращий підприємець України-2004 Світлана Трофімова, директор ПП "Вербена" Тетяна Ксенофонтова, ректор Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Микола Шкарабура, головний лікар Черкаського обласного кардіологічного центру Світлана Журба, народна артистка України, кавалер ордена княгині Ольги III ступеня Валентина Саволупо та інші.

Серед них - і наші автори, батько і син - Володимир Миколайович та Володимир Володимирович Бамбули. Про них на сторінці 36-й написано: "Володимир Миколайович Бамбула - координатор Європейського центру по справах ромів, координатор Всеукраїнської правозахисної організації циган "Чачі-

не" ("Правдивий захист"), голова циганських організації "Аме Рома". А також - письменник, переможець I Всеукраїнського фестивалю з літератури і мистецтва за 2004 рік. Нагороджений Дипломом II ступеня за перемогу у I Всеукраїнському літературно-творчому конкурсі "Тобі - 21 століття" у номінації "Проза" та у 2004 році Грамотою Державного Комітету України у справах національностей і міграцій за вагомий внесок у зміцнення миру і міжнародної злагоди.

Його сина і помічника Володимира Володимировича Бамбулу на Всесвітньому з'їзді ромів у Лунчані (Італія) було обрано в керівний орган з'їзду.

- Найбільше наше бажання, щоб роми, українці, росіяни, німці, представники інших народів жили в Україні як одна сім'я і поважали одне одного як брати".

Від себе хочемо відзначити, що правозахисний центр, який працює при товаристві "Аме Рома", є одним із кращих серед 15 учасників проекту "Захист прав ромів в Україні і забезпечення доступу до правосуддя". Завдяки їхній діяльності, роми Черкащини отримують кваліфіковану юридичну допомогу. Крім того, працівники цього правозахисного центру активно використовують усі методи досудового захисту прав, честі та гідності ромів.

Вл.інформ.

РОЗПИСАВСЯ НА СТІНАХ РЕЙХСТАГУ СКІРІСАРДАС ПРЕ ФАЛА РЕЙХСТАГУ

Микола Іванович Копиленко народився в 1926 році у великій ромській родині в м.Слов'янськ. Перед війною батько Миколи от-

римав направлення на роботу в колгосп ім.Сталіна Ізюмського району Харківської області. Там він обіймав посаду голови. У цьому колгоспі Іван Миколайович зажив собі слави чесною і працюютою людиною. Батько і своїх дітей учив бути такими ж. Старший брат Миколи поступив у комсомол і теж став працювати в колгоспі. І тут розпочалася війна.

Коли німецькі війська підходили до Ізюмського району, почалися жорстокі бої за кожен насе-

лений пункт. Німці вбивали кожного другого жителя села, добравшись і до родини Копиленків. Увірвавшись у будинок, фашисти зробили обшук і знайшли шматок червоної матері. Батько сильно побили і вивели на вулицю, примовляючи, що це буде з кожним комуністом. На очах дружини і маленьких дітей батька розстріляли. Старші два сини, Микола та Іграто, зуміли заховатися від німців. Брати дісталися міста Борова, звідки і пішли на фронт. Микола потрапив на білоруський фронт, у війська урядового зв'язку. Ставив телефонні апарати і рації багатьом генералам і командуючим військами, в тому числі й генералу армії Рохосовському.

Білорусія - Польща - Латвія - Чехословаччина - Берлін - це шлях, пройдений нашим героєм.

Усе траплялося за ці роки: і контузія, і поранення, і радість за кожне взяття міста, і сльози, якими оплакував загиблих товаришів. Микола дійшов до самого Берліна, розписався на стінах рейхстагу. У Берліні він зустрівся з ромським хлопцем, який був родом із Донецька. Земляки обіймалися, плакали і не могли наговоритися. Вони розповідали один одному про свої родини, про бої, що пройшли. І найго-

ловніше, вони говорили рідною ромською мовою.

З 1945 по 1947 рр. Микола Копиленко прослужив у спеціальному батальйоні на польському кордоні. У 1947 році він повернувся додому, його груди прикрашали нагороді: "Орден Впчизняної війни", медалі "За бойові заслуги", "За взяття Кенігсберга", "За взяття Берліна".

Одружився він із ромкою. І все в житті подружжя було чудово, з'явилися діти. Микола зі своєю дружиною працювали в торгівлі, виховували двоє синів та донечку, дали їм освіту, допомогли стати на ноги. З дружиною Микола прожив 53 роки, рік тому дружина померла. Це була важка втрата для всієї родини Копиленків. Невдовзі після смерті не стало і доньки, це було що важче пережити батькові та братам.

Відавши Миколу Івановича, ми побачили стару, змучену життям людину. Ажде пройти фронт і втратити двох дуже близьких людей дуже боляче. Він розповідав про війну, про своє повоєнне життя. Спогади викликали в старенького сльози, схвилювали вони і нас. Тепер Микола Іванович лежить у військовому госпіталі, лікує серце. Ми бажали йому якнайшвидшого видужання, і низький йому уклін за його заслуги.

**Петро Кириченко,
Донецька обласна
громадська
організація "Кетане".**

На світліні: Микола Іванович Копиленко в роки війни.

"ЗАГАДКА БАЛТІЙСЬКИХ ЦИГАН" "ГЕЧІНА БАЛТІЙСЬКОНЕН РОМЕН"

Так називається нова книга відомого ромолога і письменника Вальдемара Калініна, яка нещодавно вийшла у Мінську (видавництво "Логвінов").

Вальдемар Калінін родом із Вітебська (Білорусь). Він навчався у Тверському педагогічному інституті, працював учителем англійської та німецької мов у Вишньому Волочку (Росія), завідував кабінетом у Вітебському обласному інституті вдосконалення вчителів. З 1993 року проживає в Лондоні. Працює вчителем-консультантом у Департаменті освіти.

Перший свій вірш Вальдемар Калінін опублікував у 1957 році, написаний він був білоруською мовою. Друкувався як поет, прозаїк, ромолог - у різних періодичних виданнях та книгах з ромської тематики в Англії, Франції, Австрії, Німеччині, Швеції, Чехії, Латвії, Росії та Білорусі.

Вальдемар Калінін є членом Білоруського, Англійського та Міжнародного ромського пен-клубів, лауреатом Міжнародної премії Хросіми (Швеція) "За мир і розвиток культури", а також літературної премії "Romany Award" Інституту відкритого суспільства (Будапешт, 2003 р.).

Книга "Загадка балтійських циган" - нариси з історії, культури та соціального розвитку ромів балтійського регіону. Автор присвятив свою нову книгу ромському просвітителю Миколі Олександровичу Панкову, видана вона за підтримки Інституту відкритого суспільства у Будапешті. Деякі статті в

цьому виданні написані і співавторстві з ромологами А.Подільським і Т.Ауером, а розділ "Циганські біографічні словники", до речі, дуже цікавий і змістовний, автору допомогли укласти В.Шаповал, В.Торопов і А.Подільський. У словнику вміщено коротку інформацію про відомих ромів та їхніх нащадків. Серед них Варвара Паніна, Надія Деметер, Ляля Жемчужна, Михайло Козимиренко, Ян Кохановський, Микола Бессонов та інші. Згадується тут і Аладар Адам, шеф-редактор нашої газети.

У своїй книзі автор досліджує вихід ромів із Азії в Європу, значну увагу приділяє ромам Росії, Білорусі, країн Балтії, Польщі, Фінляндії тощо. У нарисах знаходимо чимало значних відомостей про життя і діяльність видатних представників ромського руху. Цікаво прослідкувати і статистичні дані, які подаються на сторінках цієї книги.

У кінці книги, крім біографічного словника, вміщено також хронологію історії ромів, є додатки про етнічний склад ромського населення Білорусі та взаємозв'язки з ромами Північної та Східної Європи. Крім цього читач знайде тут і розділ біографії. У книзі також чимало дуже рідкісних фотолісторій, фотопортретів, малюнків тощо. На жаль, це цікаве видання вийшло накладом лише у 800 примірників.

Ми починаємо публікувати уривки з цього видання (переклад з російської мови). Пропонуємо читачам першу подачу - про вихід ромів з Азії в Європу.

Людмила Кудрявська

ширше розповсюджену як у науковому світі, так і повсякденно версію про індієвських предків сучасних ромів.

З Індії в Персію

По-перше, не можна однозначно датувати і казуїрувати початок виходу ромських предків з Індії. Досить доречно наукова делікатність дослідників

історії ромів Н.Деметер і М.Бессонова, які вважають, що, через відсутність археологічних, а також достовірних письмових підтверджень виходу предків ромів з Індії, визначити точну дату і причину цієї події важко. Проте на шкалі історичного часу всі без винятку ромологи розділюють появу ромських предків

у Персії і Передній Азії на початку нашої ери.

Саме тоді Індію розквітнули повстання і міжусобні війни, слідом за міжусобицею настала черга вторгнень іноземців. Перший відомий імміграційний вихід можливих предків ромів з Індії відбувся в III столітті, коли Персія під проводом шаха Адашира панувала над північною Індією, зробивши цю її частину своєю колонією.

У грецькій і латинській літературі перші письмени свідчення про появу в Європі іммігрантів з Індії належать епосі раннього християнства. Найдостовірніші з них укажуть на приплив переселенців у період правління Шатура Першого (241-272 рр. н.е.), коли значна кількість робітників з Індії була доставлена на будівництво гробні Шустер. Серед них були представники найрізноманітніших професій: хлібороби, ремісники, пастихи, наймані солдати й охоронці, музиканти, переписувачі, торговці. Очевидно, тоді в ромську мову ввійшли деякі перські "будівельні терміни", такі, наприклад, як "товер" (сокира) або як "ххангрі" (вежа) - пізніше це слово стало означати церкву, Персія була зацікавлена у праці біженців.

Розсіювання ромів у місцях сучасного проживання охоплює період близько 1000 років - між V і XV століттями. Підставою для датування є згадування в 950 році про зотів і лурів в працях відомого історика X століття Гамзи з Ісфахана (Персія). Гамза оповідає про індійського царя Шенгола, який направив велику групу своїх музикантів у палац перського

шаха Бахрам-Гура (420-480 рр. н.е.). Історія про музикантів за часів панування Шенгола знайшла відображення й у поемі великого перського поета Фірдузі "Книга про царів" (1011 р.). Існують також й інші згадки про цю нашу еру.

На підставі цих свідчень можна прийняти середину п'ятого століття новою ерою за вихідну дату початку руху можливих предків сучасних ромів на північний захід. Якщо прабабківщина ромів є Індія, то особливий інтерес представляють причини, що спонукали предків ромів залишити її, адже це край з розкішною і ласкавою природою. Через досить тривалий період, у рамках якого відбувався вихід, причин могло бути небагато. Безсумнівно, зіграло свою роль те, що Індія була об'єктом запеклих і спустошливих нападів іноземних загартників. Це були і білі гунни, які прийшли в Індію у п'ятому-шостому століттях і які призвели до падіння індійського царства Гуптів, й араби, чий вторгнення відізначило особливим жорстокістю і кровопролиттям, бо мали релігійний напрям. Зграї Махмуда Газнаві (XI століття) та Мухаммеда Гура (XII століття), що склалися з релігійних фанатиків, стали причиною появи величезної кількості біженців, які залишили Індію цілими племенами.

Частина прибульців асимілювалася з персами. Так з'явилася нова етнічна група, яка сама себе називала "дом". Це слово тоді означало просто людину, тепер воно використовується для найменування каст. Звук "д" вимовлявся з піднятим угором кінчиком язика, внаслідок чого через деякий час утворився звук "р". Слово стало звучати як "ром". Саме воно й надалі стало самоназвою ромів.

(Далі буде)

ТВОРЧИСТЬ НАШИХ ЧИТАЧІВ

"ХАЙ РАДІЄ СЕРЦЕ..."

"Мек лошал о іло..."

Микола Штефанко - учень 8 класу Великомижської ЗОШ І-ІІІ ступеня, що на Виноградщині (Закарпаття), та ромської недільної школи. Йому 16 років. Він пише цікаві вірші й гарно малює. Його поезії та малюнки друкувалися в нашій газеті. У нинішньому році в конкурсі учнівських художніх робіт, присвячених Голокосту, Микола був у числі кращих і отримав грамоту від Голландського фонду, який привозив матеріали, присвячені Анні Франк. Його робота демонструвалася також у Закарпатському музеї архітектури та побуту в Ужгороді. Свої малюнки Микола постійно подає на шкільні виставки, були вони і на виставці у Виноградському музеї.

Талановитий хлопець пробує свої сили як у поезії, так і в прозі. Налісав цікаву оповідь про свою бабусю Ірину, яка у роки Великої Вітчизняної війни потрапила у фашистське гетто. Там її, як і інших ромів, готували до відправки у концтабір. Бабусі Ірині обрізали коси, що є найпринизливішим для ромських жінок. З неї, як втім і з інших ромів, знущалися.

Микола - хлопець наполегливий. Венюрами, коли всі його ровесники гуляють, він сидить за столом і пише, пише... Або - малює. Він любить природу і багато віршів присвятив рідному селу, весні, річці й лісу.

Росте він напівсиротою, має лише хвору маму та дідуся. Дідусь Миколи Штефанка - Ласло Лас-

лович Дюрі, голова Виноградського громадського товариства ромів "Романо Дром", дуже тепло розповів у редакції про свого внука.

Нині публікуємо нові вірші Миколи і бажано йому творчих успіхів і ще більшої наполегливості - як у шкільних науках, так і в літературі та малюванні.

Найрідніші

Рукою приласкав
І серцем зігрівав,
Й не перестав бажати
Щастя рідна мати.

Тебе від бід затулить
Малий твій притулок,
У світі він - горішок,
Та рідний дім - найліпший.

Завжди тебе захистить
Той скарб дитинно-чистий:
Тебе прийняти раді -
Село твоє і край твоїй.

Ніколи не забудеш,
Ким у житті не будеш,
Святкову, веселкову
Свою ти рідну мову!

Природа

Природу потрібно знати:
Як її доглядати,
Як про неї дбати
І в чому допомагати...

Дивись, як річка забруднилась,
Повітря запорошилось...

Нема вже і тої риби,
Яку ми ловити могли би...

Якщо це не зупинити -
Люди почнуть хворіти,
Природа уся зав'яне,
І світу моді - не стане...

Весна

Течуть річки,
Шумлять вони,
Люблю той шум -
Весняний гул.

Течуть річки...
І береги
Всі оживляються:
Весь бруд із них,
Як із душі,
Змивається...

Кохання

Хай радіє серце,
Мов усміхнене сонце -
До нього підкрадається любов,
Така гаряча, як червона кров.

Нікого мені не потрібно,
Ніхто так не розвеселить...
Від тебе ж усього багато,
Щаслива моя кожна мить.

Любов - це велике щастя.
З собою в життя несучи
І - істинну радість і ласку,
І щирої правди красу...

НАШ ГІСТЬ - УЧАСНИК
ВЕНЕЦІАНСЬКОГО КІНОФЕСТИВАЛЮ
МІЛАЄСКО ВЕНДИЙГО

Елайджа Вуд, Борис Лескін, Євген Гудзь

Як ми вже повідомляли, влітку цього року в Україні, зокрема в Закарпатті, гостював керівник музичного рок-ансамблю "Тогол борделло", актор, громадський діяч ромського руху Євген Гудзь.

Євген знімався в кінокомедії "Все освітлено" ("Everything is Illuminated") за романом відомого письменника Джонатана Саффрана Фореа, події якої відбуваються в Україні. Сюжет фільму - поїздка єврейського юнака в Україну з метою розшукати жінку, яка врятувала в роки гітлерівської окупації його діда. Цю роль виконує актор Елайджа Вуд, відомий всьому світу як головний герой фільму "Володар кілець".

Євген Гудзь виконав у комедії "Все освітлено", яка вийшла у світовий прокат 16 вересня ц.р., роль другого плану - перекладача, котрий допомагає головному герою в його мандрах Україною.

Ця стрічка недавно номінувалася на 62-му Міжнародному кінофестивалі у Венеції і хоча й не отримала призового місця, була дуже добре сприйнята як глядачами, так і критиками і визнана "надзвичайно динамічною та веселою комедією".

Олена Бойко

ДУХОВНІ НОВИНИ

НАРКОТИКАМ - НІ!

У м.Маріуполі відбулася велика акція "Набридло!", яку проводили християнська церква "Шехіна" та місія "Роми - для всіх народів". Акція проходила під девізом "Наркотикам - ромське "ні!"

У акцію входили - тригодинний концерт, виступи пасторів ромських християнських церков та служіння.

На концерті виступили музичні групи та виконавці, які працюють у ромських общинах, з міст Слов'янська, Старобельська та Лубнів.

Свої нові пісні виконала група "Есхате хоре" з Ровно. Зі сцени лунали і голоси маріупольських християнських музикантів Євгена Горбаня, Олександра та Марини Харєбніч та інших.

Організатор концерту і пастор ромської церкви "Шехіна" (м.Маріуполь) Дмитро Богданов зазначив, що в ромському житті відкрилася нова сторінка: "Роми України кажуть своє "ні" тому злу, яке вбиває наших дітей і позбавляє їх майбутнього".

ЦІКАВА

Біля могили на кладовищі стоїть чоловік і плаче:

- Чому ти так рано пішов із життя?
Його питають:
- Це ваш родич?
- Ні, це перший чоловік моєї дружини.

* * * * *

Пре мурмуңці тордьол мануш ай ровел:

- Состар ту касаво терно гейлан пре кавер лума?
Лестар пгучен:
- Кадо анда тйіри фамилія?
- На, кадо англуно ром мйрар ромняко.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Скарб - не друг, зате друг - скарб.
О барваліне - най амал, ай о амал - барваліне.
Поділене лихо - півлиха.
Улусарді біда - кадо допаш біда.
Легко ламати, та важко будувати.
Ловкес те пгаргес, ай пгарес те керес.
Хто друг кожному, той не друг жодному.
Кон амал саворенге, кадо най амал канікаске.

(Третє - зайва)

ШЭРО 12

МАРИЯ МАХКЭЗ
МАСТИНАГА ПУРЭ
ИСУСОСТИ

1. Пала шов дивэ ды Патрада авіляя Ісусо дэ Вифанія, котэ, тев джовзласЛазари, савэ Ісусо ваздыня мулэндар.

2. Котэ бельвеляга тховдэ важ Лэ скамінд, і Марфа подэлас хамо, і Лазари бэзшэлс пала скамінд Ісусога.

3. Марія Ліля вакхор кучутня мастинага жужэ нардостар тай макхля пурэ Ісусости, тай выкхосля пурэ пэхээрэ баланца. Тай пав всаверэ цэрэ джэля лачэ фано мастинар.

4. Тунчи екх Лэхээрэ сикляр-нандар, Іуда Симонокхоро Іскаріото, саво камяля тэ эдэ Лэ, пхээнэнас:

5. "Сости тэ на битина амэнді кадыя мастин пал трин шал динарія і тэ на роздэ богудэанді?"

6. Када Вов пхээнэнас на важ колэ, со лэсти сля дор богуден, нэ

Ионастар

важ колэ, со Вов сля чор. Вов пхиравэлэс ловэ, савэ стидэнас мануша, і бут молы Вов чэрэлэс котарь.

7. Ісусо пхэнда "Ачявэн ла, вой рицарда када пэ кодэлэ дивэ, кала Манн авэна тэ гаравэ.

8. Богудэя тумэңці авэна всавири вряма, нэ Мэ тумэңца всавири вряма на авава".

9. Бут Іуедеендар уджяңгле, со Вов котэ і авиле, на кици важ Ісусо, нэ і важ колэ, соб тэ дыкхэ Лазаре, савэ Ісусо вахдыня мулэндар.

10. Англунэ рашая стидэнепэ-тэ умарэ і Лазаре.

11. Колэсти, со важ лэ бут Іуедеендар авэнас Ісусостэ тай упатяне.

Мануша ваздэн патив Ісусості пав дром дэ Ерусалимо

12. Пэ авэр диво бут мануша, савэ авиле пэ сырботори, шундэ, со Ісусо джял дэ Ерусалимо.

13. Ліле рандя пальматар тай выджиле англа Лэстэ, тай типісіле лошага: "Осанна! Тэ авэл

Свэнто Бахтало Лав

"Він послає учнів, щоб вони знайшли молодого віслюка. Господарі, дізнавшись, що він потрібен Учителю, з радістю віддали його. Замість сідла на спину віслюку поклали одяг, і, сівши на нього, Ісус почав спускатися з Єлеону. Цар, що провіщає мир, їхав безбройний, в оточенні прочан, які кричали: "Осанна Сину Давидовому! Благословенне майбутнє царство Давида!"

Олександр Мень, "Син людський", Львів, Монастир монахів студійського уставу, видавничий відділ "Свндо", 1994, ст.132

бахтало Саво джял важ лав Дэв-лэхкоро, Тхагири Израїлэхкоро!"

14. Ісусос аракхля ххурорэ магерестар тай бэшля анклістэ, Сар чиндо:

15. "На даран, Сионокхэрэ мануш! Акэ,Тхагари тумаро ладэл тумэңдэ пэ ххурорэ магерестар".

16. Лэхкэрэ сиклярнэ тунчи на полиле када, нэ кала Ісусо ваздыняпэ дэ патив, сгінисардэ, со кади сля пала Лэ чиндо і кади тирнаэс Лэсти.

17. Мануша, англа савэн Ісусо

ваздыня Лазаре гробостар тай отджювдярда мулэндар, досикавэнас пала кода.

18. Колэсти вонэ і выджиле тэ прылэ Лэ, кала шундэ, со Вов терда кацаво дыво.

19. Фарисея ж дэдумане екх екхэсти: "Чи тумэ на дыкхэн, со тумэңдэ нэнай зор тэ тирэн со-нэбудь; всавири люмля джял пала Лэстэ".

Переклад
Миколи Бурлцького
та Олени Марчук

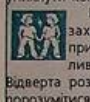
Поради від Ради Драбаріне клямає Рада з 28 вересня по 11 жовтня

Овен - від вас очікують ініціативи у справах родини та на роботі. Не гайте часу, бо те, що встигнете зробити у найближчі два тижні, може стати вам фундаментом на довгі роки. Багато унікальних "казених" справ. Сімейні стосунки вимагають витримки та позитивного настрою. Не переважуйте ноги.

Телець - на вас чекає важка фізична робота, яка принесе швидкий та прийнятний результат. Оформлення власних паперів завдасть багато клопоту, але принесе додаткові кошти. Стосунки у родині трохи напружені, будьте мудрими та дипломатичними, щоб уникнути конфлікту. Стережіться простудних захворювань.

Близнята - від неприємностей у справах вас захистить золото або амулет. Торгівля принесе прибуток та розширить коло ваших знайомих. Особливу увагу приділяйте раціональному харчуванню. Відверта розмова з коханою людинаю допоможе швидше порозумітися. Відвідайте стоматолога.

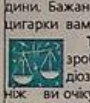
Рак - купівля, продаж майна чи будь-які зміни у вашому помешканні будуть успішні. Хоча це може призвести до непорозуміння у родині. Не загострюйте стосунки, а шукайте компроміси. Прибуток залежить цілком від вашої пильної праці, однак нові справи наразі починати не доречно. Слабке місце - спина.

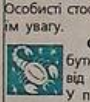
Лев - зробіть заключний крок - і перемога ваша. Найголовніше - не піддаватися на провокації, мати власний погляд та зібрати команду однодумців. Дуже приємним буде спілкування з родиною, та бажано не порушувати матеріальні питання. Радікулит і нестабільний кров'яний тиск не зможуть вам зашкодити.

Діва - ваша оселя або місце роботи стануть штабом для однодумців. Спільна діяльність принесе велику користь і додаткові гроші. Здоров'я родини потребує вашої уваги. Найближчим часом отримаєте подарунок або якусь підтримку від малознайомої людини. Бажано захистити органи дихання - холодна вода та цигарки вам не товариші!

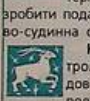
Терези - вітаю з днем народження! Хоч не все зроблено, що хотілося, однак перспективи у вас грандіозні. Ваші мрії здійсняться, та буде навіть краще, ніж ви очікуєте. Особливо це стосується роботи та заробітків. Особисті стосунки надійні. Трошки підводять ноги - приділіть їм увагу.

Скорпіон - ви розпочнете нову справу, але прибутку відразу вона не принесе. Результат залежить від вашої наполегливості й серйозного ставлення. У приватному житті бажано визначитися, чого ви хочете насправді. А якщо зможете обгрунтовано пояснити це коханій людині - вважайте, що птаха щастя ви влімали!

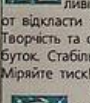
Стрілець - давні друзі знов з'являться на горизонті. По-новому повернуться ділові домовленості, проте не поспішайте звинувачувати партнерів. Матеріальне становище у вас неопане, але радку зробити подарунок тим, кого любите. Слабке місце - серцево-судинна система.

Козеріг - фінансові справи йдуть добре, та контроль за витратами не завдасть. Можливо, вам доведеться виступити в ролі "адвоката" у вирішенні родинних стосунків. Папери, які ви отримаєте у найближчі два тижні, відкриють нові перспективи. Важливо не відступитися обіцянок! Приділіть увагу роботі шлунка.

Водолій - життя ставить перед вами нові проблеми, вирішення яких - справа честі. Спілкування з друзями відходить на другий план - заробітки важливіше! Витрати на подарунки поки що зменшіть, а от відкласти копійчину на світле майбутнє було б негане. Творчість та освіта допоможуть вам знайти додатковий прибуток. Стабільні особисті стосунки - запорука ваших успіхів! Миряйте тиск!

Риби - ви можете собою пишатися, бо зробили багато приємного для родичів та друзів. Настав час приділити увагу домашнім справам, приготуватися до зими. Матеріальне становище стабільне, витрати на себе, як і завжди, мінімальні. Можна розпочати нову справу, проте вкладати великі кошти поки що не доречно. Флірт підніме вам настрій, та партнер залишиться той, що і раніше.

НА ДОПОМОГУ РОМСЬКИМ НЕДІЛЬНИМ ШКОЛАМ

Юрій Ярмиш

НАЙКРАЩИЙ ПОДАРУНОК

- Мамо, - сказало Лисеня, - я хочу намалювати щось красиве й подарувати тобі.

- Але ж треба вміти малювати!

- А я й так можу! - відказало Лисеня. - Купи мені альбом і фарби.

Побігла Лисиця до лісової крамниці, принесла альбом, фарби і пензлики.

- О, саме це мені і потрібно! - зраділо Лисеня. - Однак навіщо пензлик? Я маю прекрасного хвоста з китинкою на кінчику!

Лисеня в холодокучю малювало аж до полудня.

Розвішало малюнки на сучках, плочках, під берізою поставило.

- Гей, хто в лісі! - гукає.

- Гляньте-но, що я намалювало!

Збралися звірі. І так, і сяк роздивлялися малюнки, а де що саме там було намальовано, не зрозуміли.

Однак дехто засумнівався:

- Може, воно так і треба?

А мале Зайченя попрохало:

- Намалюй, будь ласка, мене!

Лисеня провело по білому аркушику кінчиком свого пухнастого хвостика - раз, два, три, чотири, п'ять...

- Готово! - і відбігло вбік.

- Так швидко? - здивувалося Зайченя. - А ти про мій вуса часом не забуло?

- Ні! Я ось поглянь!

Глянуло Зайченя. Спереду, збоку, згори зазирало...

Не візнає себе! Аж слезишо на очах:

- Хіба я таке страшене?

- Страшене, страшене! - каже Лисеня.

Тоді Зайченя швиденько пострібало до лісового озера. Зазираючи в тилу воду й зраділо.

- Ось яке я, справжнє Зайченя, а не той страшний звірюка на малюнку. Піду матусю порадою, який я в неї хороши!

- Ну то й бжи собі! - образилося Лисеня. - Я ще й не так умію малювати.

- А як? - поцікавилось Вовченя, що пробігло поблизу і почуло ту розмову. - Може, й мене намалюєш? Мене ще ніхто не малював!

Не встигло Вовченя дух перевести, а Лисеня вже й каже: "Готово! Оце - ти!"

Вовченя набурмосилося:

- Хіба це я?

- А хто ж ще?

- А де мої красиві великі вуха?

- От ті руді плями!

- А де мої красиві гострі зуби?

- Он ті сірі плями!

- У-у-у! - розсердивилося Вовченя. - Я не на руді і не на сірі плями схоже, а на свого тата - ікластого Вовка! А за те, що піддурило мене, я тебе вкушу!

- Ой, не треба! - дзвкнуло Лисеня. Підхопило альбом, фарби та чимдуж тікати! З перелавку аж на греблю до бобрів заскочило.

- Хто тебе отак налякав? - поцікавився старий Бобер.

- Вовчище дурне! Я намалював його, а воно гарчить: "Не так!"

- То намалюй мене!

Всівав старий Бобер на пеньок. А Лисеня й не дивиться на нього.

- Чом ти на мене не дивись? - питає старий Бобер.

- Бо в мене гарна пам'ять! - задирає носика Лисеня. - Ось тут лише хвостиком підправлю... І готово!

Глянув старий Бобер на свій портрет. Засміявся:

- Гей, Лисеня, ти просто папір брудниш, а малювати не вмієш!

І малюєт-звірята навкруги сміються. А цкава Сорока, що все це спостерігала, злетіла на землю, строкотим хвостом мазнула по аркушу - раз, два, і скрекоче Лисеняткові:

- Це ти!

- Ні, - заперечує Лисеня. - Я Лисенятко. А це плями.

А малюєт-звірята - ті вже просто регочуть... Тож Лисеня швиденько свого хвостика-пензлика підбігло й до мами побігло.

- Мамо, мамо! - гукає. - Я вже, здається, розумію, спочатку треба вчитися!

- Ой, синочку, - зраділа Лисиця. - Добре, що ти зрозумів. Це для мене - найкращий подарунок.

МАЙШУКАР ПРЕЗЕНТО

- Дале, - пгенел е ровкіца, - ме камав те фешти варе-со шукар ай те керав туке презенто.

- Ай тробуй те джанес те фешти!

- Ай ме джанав! - пгенел е Ровкіца.

- Кін манге альбомо ай фарби.

Нашлас е Ровка ке вешескі болта, андас альбомо, фарби ай пензлики.

- Ой кадо са манге тробуй! - лошайлас е Ровкіца. - Ай соске манге пензлико? Ман сі шукар повр о агор лако сано сар е сув!

Е Ровкіца андо ушалін фештия дж кай о мізмері. Шутас пре колача са пексере бувта со фештисарда.

- Гей, кон андо веш!

- Цици. - Дикген со ме фештисардем!

Скіден пен е алати. Каде, ві каде дикген о фештийка, ай со кготе скіриме сас конік чи гатярдас (ахалія).

Са екг варекон гінди пексе:

- Шай, кадо каде тробуй?

Ай о Шошой пгенел:

- Фештисар, ав лачи, ман!

Ровкіца пре парно альбомо о агор пексера шукара повраса - кердас екг, дуй, трім, штар, панч...

- Гата! - ай джал рігате.

- Каде сіго? - муцсайлас

о Шошой. - Ай ту пал мире вустаца чи бістердан?

- На! Дикг фері!

Дикгел о шошой. Англунестар, рігатар, опрал дикген.

Чи пінджарел пек! Ай е авса андо якга джал:

- Со ме касаво даравно сом?

- Даравно, даравно! - пгенел е Ровка.

Атунчи о Шошой нашел ке вешеско паї. Хуклас андо чендешо паї ай лошайлас.

Дикг саво ме сом, чачунто шошой, ай на кадо даравно алато са сас пре фештико.

- Джав ме ке мірі дайорі ай лошарав ла, саво ме ке лате лачо сом!

- Ай наш (денаш) туке холяйлас е ровка.

- Ме на інке касаво джанав те фешти.

- Ай сар? - сама лас о Руворо, кай шундас е ворба (о вакерібе).

- Ай кам ві ман шай фешти? Ман інке конік чи фештиак!

Чи лас сама о Рув, ай е Ровка пгенел: - Гата! Кадо ту сан!

О Рув дикгел:

- Со кадо ме?

- Ай кон шай авел?

- Ай кай міре шукар кана?

- Ай со кодол банге плямі!

- Ай кай міре шукар данда?

- Ай со кодол суре плямі!

- У-у-у! - холяйлас о Руворо, ме чи пре суре пре банге плямі чи анав, ме анав пре міро дад - дандало Рув! Анда кадо со ту ман хоходан ме тут дандеравал!

- Ой, чи тробуй! - ціписарда е Ровка. Халісарда о альбомо, фарби, сар май сіго те нашел! Анда дарате пре гребля ке Бобрі хуплас.

- Кон тут каде дарадас? - пгучел о Пгуро Бобро.

- О Рув дило! Ме фештисардем лес, ай вов фері ціпи - ай пгенел на каде!

Атунчі фештисар ман!

Бешлас о Пгуро Бобро пре кашт. Ай е Ровка чи дикгел пре лесте.

- Состар ту пре манде чи дикгес? - пгучел о Пгуро Бобро.

- Ке манде сі лачо серіне! - баріпнаса о накг ваздас е Ровка!

- Фері екг цера ла повраса фештия ай гата авла! Дикгел о Пгуро Бобро пре пексере кіпно ай асал!

- Гей, ту Ровкіца, ту фері о папірошо ромус, ай те фештич сі джанес!

Ай ві ле ціне алати са асан латар. Ай е чіріклі Сорока, са кадо опрал лелас сама, бешлас пре пгув, вой пекса кала повраса макглам про папіроші - екг, дуй ай дел ла Ровкаке.

- Кадо ту сан!

- На, - пгенел е Ровка. - Ме Ровкіца. Ай кадал фері плямі.

Ай е ціне алати фері асан. Ай е Ровкіца май сіго пекса повраса те нашел ке пексери мама.

- Мамо, мамол! - ціпи. - Ме аба, файма гатярав (ахалював), со англунес тробуй те сікльос!

- Ой, міро чгаворо, - ме лошайлем пгенеле Ровка. - Мішто, со ту гатярдан. Кадо ту кердан манге май баро презенто.

Переклад Аладара Адама

РОМАНІЯ

Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.

Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор

Аладар АДАМ

Редактор

Егенія НАВРОЦЬКА

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідальне авторі. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.

Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романія"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: 88000, м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон: (03122) 61-39-56, E-mail: ry@mail.uzhgorod.ua http://www.romaniay.uz.ua

Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умови. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. №1272

